

Biblioteka Nazionalaren ametsa XXI. mendean

Agurtzane Juanena Alustiza

Joana Albret Bibliotekonomia Mintegiko kidea

Guztiok dakigu Torrealdairen konpromiso intelektualaren ardatza euskara eta (ondorioz) euskal kultura izan direla, biak ere ikuspegi nazional batetik ulertuta.

Kultura horren defentsa egin du gorabehera politikoen gaindi, euskalgintzaren bi tradizioak (herri ekimenak eta berriagoak diren ekimen instituzionalak) elkarlanean uz-tartuz. Argi izan du azpiegiturak direla ahalegin horien emaitza, herri batek bizirik irauteko ezinbesteko dituen kultur gigiturak zein azpiegiturak.

Hain zuzen ere, hor kokatzen da Biblioteka Nazionalaren egitasmoa. Torrealdaik behin eta berriz errebindikatu duen azpiegitura horietako bat da, zoritxarrez errealitate bilakaturik ikusi ez duena. Hurrengo lerroetan saiatuko naiz egitasmo horren ibilbidea azaltzen, Torrealdaik berak esandakoak hona ekarriz horretarako.

Biblioteka Nazionala: proiektuaren ibilbide luzea

Bi testu ditu Torrealdaik gaiari zuzenki lotuak: lehena, euskaltzain osoa izendatu ondoren Foruan 2009an irakurri zuen sarrera hitzaldia da: ‘Bibliografiatik Bibliotekara. Esperantzari leihoa’; eta bigarrena, hitzaldi hori oinarri duen, baina,

2011n idatzi duenez, zati bat eguneratuagoa duen 'Biblioteka Nazionalaren ametsa' artikulua.

Testu horietan euskal bibliografia eta biblioteka sortzeko ahaleginen errebaso historikoa egiten du, lehen bibliografoak (Aita Larramendi, J. M. Zabala, J. F. Aizkibel...) eta segidakoak (J. Allendesalazar, J. Vinson, G. Sorarrain) aipatuz, baita XIX. mendetik aurrera bibliofloek bildutako lehen euskal biblioteka pribatuak ere.

Biblioteka publikoaren eskakizuna Eusko Pizkundearen bigarren aroan dator, XX. mendean, kulturatik zein politikatik, errealitate bihurtu ziren beste azpiegitura batzuk bezala (Euskaltzaindia, Eusko Ikaskuntza...). Eragile haiek (T. Etxebarria, F. Quadra Salcedo, R. Sota, O. Apraiz...) euskal gaien bibliografiaren premia atzematen dute, herriaren memoria berreskuratu nahi baitute.

Kezka kulturala dute, bai, baina kezka politikoa ere bada, euskal nortasuna babesten eta haren garapena bultzatzen konprometituta baitaude. Horrela dio Torrealdaik (2009: 11): «Bibliografia edo biblioteka nazional guztien lehen xedea ondarea biltzea eta belaunaldi berrietara helaraztea da, memoria historikoa bermatze aldera».

Partikular batzuen saioak lehenagokoak badira ere, bibliografia eta bibliotekaren eskakizuna batera datoz Bizkaian 1917tik aurrera, Estudios Vascos elkartearen eta beste batzuen eskutik (F. Landaburu, R. Sota eta M. Egileorren proposamenak). Kontuan hartzekoa da abertzaleek, Bizkaian hauteskundeak irabazi dituztenez, haizea alde dutela.

Eusko Ikaskuntzaren Lehen Biltzarrean, Oñatin, T. Etxebarriak bere txostena aurkeztu du: *Proyecto de creación de una biblioteca exclusivamente vasca*. Hala ere, proiektu hura ez da ondorioen artean ageri, eta 1923 arte itxaron behar da Eusko Ikaskuntzaren liburutegia Apraizen eskutik sortzeko. Biblioteka hori, ordea, ez da ikuspegi nazionaletik sortu nahi zenaren parekoa. Bizkaian eratzen dena ere Euskal Herrikoa izatetik Bizkaikoa soilik (aldaketa politikoak tarteko) izatera pasa da 1925ean, K. Etxegaraireren eskutik. Testuinguru

aproposa zen 1918ko Oñatiko, aukera galdutzat jo daiteke Torrealdairen iritziz.

Urte batzuk geroago, Biblioteka Nazionalaren hutsunea bete nahi lukete frankismo garaiko bibliografia saioek: Jon Bilbao-ren *Eusko Bibliographia*, E. Amezagaren *Autores vascos* eta J. M. Torrealdairen *xx. mendeko euskal liburuen katalogoa*.¹

«Bete nahi lukete» idatzi dut, Torrealdaik berak dielako ezin dutela bere gain hartu biblioteka nagusi baten ardura. Euskal bibliografia, *Liburuaren Behatokia* bezala, Torrealdairena bezalako ahalegin boluntaristari esker jaio dira eta boluntarismo horrexek mugatzen ditu.

Hain zuzen ere, Biblioteka Nazionalaren beharra ukaezina da Torrealdairentzat. 'Biblioteka Nazionalaren bide luzea' epigrafearen azpian aletzen ditu hainbat kontu: izena (*Euskal Biblioteka* hobetsiz, 'nazionalaren' oztipoa saihesteko), batzuek eztabaidatu duten eraikin fisikoa:

Kultura batek behar du alderdi materiala, nortasunaren sinboloa. Izateaz gainera adierazi ere egin behar da. Iraganekoa dela esanez eraikinari uko egiten diotenek gogoratu beharko lukete 1994an Mitterrandek 'Bibliothèque Nationale de France' Tolbiac-en eraiki zuela, sekulako eraikina. Hamarkada berean kokatu zela British Library Saint Pancras-en. Hamarkada berean sortu zirela Aljeriako Biblioteka Nazionala edo Estoniakoa. [...] Gernikako arbola gure askatasunen ikur baldin bada, Euskal Biblioteka izan daiteke gure kulturarena (ez etnikoarena bakarrik, gainera). (Torrealdai 2009: 28-29)

Azken hamarkadetako egitasmoei begiratu emanaz, instituzioen (Eusko Jaurlaritza, Eusko Legebiltzarra) eta eragile sozialen (Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia) aipamena dator.

Horrela dio Torrealdaik:
«Bibliografia edo biblioteka nazional guztien lehen xedea ondarea biltzea eta belaunaldi berrietara helaraztea da, memoria historikoa bermatze aldera»

Frankismo ondorengo lehen ekimen instituzionala Eusko Legebiltzarrak 1989an erkidegoko hainbat liburutegiren partaidetzarekin eratu zuen 'Grupo de Biblioteca Vasca' izenekoa da. Lantaldeak eginiko txostenean, 'La Biblioteca Vasca'-ren premia ontzat eman zen, eta nazionala deitu gabe ere Euskal Herri osoaren lurraldea bildu nahi zuen (asmoa bere horretan geratu zen, gauzatu gabe).

Gure taldearen agerpena 18 urte ondorengoa da: euskal bibliotekari eta dokumentalista batzuek 1997an sortu genuen Joana Albret Bibliotekonomia Mintegia. Euskararen erabileraren normalizazioak kezkatutako profesionalak izanik, azkar ikusi genuen egiturak beharrezkoak genituela arazoari konponbidea emateko: Euskal Biblioteka Nazionalaren barruan txertatuko litzatekeen Euskal Agentzia Katalogafikoa sortzea eskatu genuen, beste gauza batzuen artean.

Torreldaik esan bezala, JAKIN aldizkaria izan zen behin eta berriz Mintegiaren kezken eta aldarrikapenen aterpea.

Jaurlaritzari dagokiona hirugarren tokian kokatu dut, zehaztasunez azaltzea eskatzen duelako. 'Biblioteka Nazionalaren ametsa' artikulua eguneratuagoari jarraituko diot aurrerantzean.

Hasteko, liburutegiaren gaiak, estatuko beste erkidegoetan ez bezala, atzerapen nabarmena pairatu du Eusko Jaurlaritzaren aldetik. Kritika nagusiak, liburutegi politikariek eza eta berandu ibiltzea (alde batetik, eskumena zuen arren ez zuelako liburutegia lehenetsi, eta, beste aldetik, diputazioen eta Jaurlaritzaren arteko eskumenen gatazkaren ondorioz).

Euskal Kultur Ondarearen legearekin (7/1990 Legea, azaroaren 25ekoa), udal liburutegiak Eusko Jaurlaritzaren esku gelditzen dira; hainbat urte geroago ikus daitezke aurrerapausoak sarearen antolaketan, katalogo kolektiboan, digitalizazioan...

Mugarria izan zitekeena 2007an dator: 11/2007 Legea, urriaren 26koa. Bertan, Euskadiko Liburutegiaren jaiotza iragartzen da, Kulturaren Euskal Planak landu duen egitasmoa. Bertan aipatzen diren funtzioak betez gero, aurrerapauso handia izango litzateke bai bibliografiarentzat, baita euskal bibliotekarentzat ere. Hitzez hitz kopiatuko ditut egitekoak,

egitasmoaren garrantzia azpimarratzeko (Torrealdai 2011: 30-31):

1. Euskadiko Liburutegiak eginkizun hauek izango ditu Euskal Autonomia Erkidegoko lurralde osoan:

a) Euskadin eta euskararen hizkuntza-esparruan argitaratu edo ekoiztako lan guztiak eta euskararekin edo euskal kulturarekin erlacionatutakoak bildu, kontserbatu eta zabaltzea. Helburu hori lortzeko, Euskadiko bibliografia-gordailuaren jasotzaile izango da, eta bide horretatik heltzen ez zaizkion bibliografia-lanak, berriak, berak eskuratuko ditu.

b) Euskal bibliografia-ondarea eskuratu, kontserbatu eta zabaltzeko, erakundeen arteko koordinazioa sustatzea.

c) Euskal ondare digitala sortu, babestu eta zabaltzeko eta ondare horretarako irispidea bermatzeko mekanismo egokiak jartzea.

d) Ondare digitalaren alorrean lankidetzeta-programak sustatzea.

e) Euskal bibliografia egin, kudeatu eta zabaltzea, beste erakunde batzuekin batera.

f) Beste erakunde batzuekin batera, ahaleginak egitea euskal bibliografia ondarea kontserba dadin, ondare horren euskarria dena dela.

g) Bibliografia-ondarearen katalogo kolektiboa egitea, Eusko Jaurlaritzan kulturaren alorreko eskumenak dituen sailarekin batera.

h) Euskadiko bibliografia-ondarea babesteko laguntza-zerbitzuak ematea, bereziki zaharberritzeko, erreproduzitzeko eta bikoiztuta dauden edo sobera diren lanak kudeatzeko zerbitzuak.

i) Beste euskal liburutegietatik datozen funtsen gordetzaile izatea.

j) Beste dokumentu-sistema batzuekin lankidetzan arituz, liburutegi- eta dokumentu-teknikei buruzko ikerketen aitzindari izatea.

k) Euskal bibliografia-ondarea sustatzea, beraren bibliografia- eta dokumentu-funtsa osatzen duten materialen ikerketa, kontsulta, azterketa eta erreprodukzioaren bidez.

2. Euskadiko Liburutegiak nazioarteko bibliografia-arauak edota informazioa kudeatzeko bestelako estandarrak egokituko ditu, eta, hala badagokio, Euskadiko Liburutegi Sistema osorako katalogazio-arauak egingo ditu. Era berean, autoritateen katalogoak ikuskatu, baliozkotu eta zerrenda bakarrean bateratuko du.

3. Euskadiko Liburutegiak katalogoetan, argitalpenetan eta beraren jardueren zabalkundearen elebitasuna kontuan har dadin bermatuko du.

2000 hasieratik mahai
gainean zegoen
proiektua bertan behera
geratuko da. Haren
ordez, 2019ko uztailean,
Euskal Liburutegi
(Digitala)ren sorrera
iragarriko du
Eusko Jaurlaritzak

Torreлдаik aipatzen dituen gabezien artean, Nafarroarekiko loturarik ez dela aipatzen. EAEko liburutegi sistema planifikatzeko gaitasuna ere dudan jarri da, legean koordinazioaz hitz egiten baita eta ez erabakimenaz. Urte bat geroago, 2008an, egoitza Donostiako Koldo Mitxelena Kulturunea izango dela ere iragarri da. Halere, Biblioteca Nazionalaren legea izan litekeen arren –Euskal Herri osoaren markoa aintzat hartzen delako–, erabakiak ez du erreakzio handirik sortu; aitzitik, mesfidantza eta kritikak jaso ditu. Hona hemen Torreldairen aburuz arrazoi posibleak (*ibid.*: 31):

Arrazoi edo aitzakia bat baino gehiago aurrera daitezke. Bat: lege hau ‘nazional’ deiturarekin sartu zen Eusko Legebiltzarrean eta soildua atera zen handik: Euskadiko Liburutegia, PSEk hala proposatuta. Bi: kokagunearen desegokitasuna kritikatu zen: Tabakalera aurreratu ondoren azken orduan KMra aldatu zuten; KMk ez omen du aski lekurik taxuzko liburutegi nazional bat antolatzeko, diote. Hiru: atzerapena. Berandu dator, Espainiako Estatuko erkidegoetan azkenetakoa da EAEkoa, azkena ez bada. Bestalde, hirukoaren gobernualdiaren bukaeran dator gainera, garatzeko aukeraren aldetik ere beranduegi. Arrazoi bategatik edo besteagatik izan, kontua da Biblioteca Nazionala edo dena delakoaren proiektua gauzatu zenean, motel jaio zela, gizarte dinamikaren aldetik, inor ilusionatzeko giharrrik gabe.

Zer izango den aurrerantzean ez dakigu. Legea garatzen ez bada, hutsean geldi daiteke. Ez dakigu zein den gobernu berriaren asmoa. Arduradunek aitortzen dutenez, berrikusten daukate aurreko gobernuak egindakoa. Beldur dira zenbait, 1923an bezala orain, hutsean ez ote den geldituko. Orduan Euskal Herriko Biblioteca Nagusiaren proiektua Bizkaiko Biblioteca izatera lerratu zen. Orain seguruenik Euskadi ez luke gaindituko, eta hori ere eskas, Foru Aldundien Bibliotekek aparte jokatzu jarrai dezaketelako.

Tamalez, Torrealdairen susmoa konfirmatu egingo da urte batzuen ondoren. 2000 hasieratik mahai gainean zegoen proiektua, profesionalek ez ezik kulturako eragile askok (gure Mintegiak horien artean) behin eta berriz aldarrikatua, bertan behera geratuko da. Haren ordeztu, 2019ko uztailean, Euskal Liburutegi (Digitala)ren sorrera iragarriko du Eusko Jaurlaritzak.

Artikulu horretan, Torrealdaik mende bat lehenago gertatua aipatzen du, Tomas Etxebarriak 1918an aurkeztu zuen euskal bibliotekaren asmoa nola Euskal Herrikoa izatetik Bizkaikoa izatera pasa zen. Eta ondokoa idatzi du (*ibid.*):

Ibilian-ibilian, agintea galdu eta ez luzarora, Euskal Herrikoa izatetik Bizkaikoa izatera lerratzen da Biblioteka, zoritxarrez. Gure artean bat baino gehiago egon daiteke orduko eta oraingo bilakaeren paralelismoa egiteko tentatuta. Orduan bezala orain agintea berriak hiltzen utziko ote du Biblioteka Nazionalaren gaia?

Baietz esango genuke, oso antzeko zerbait gertatu dela. Euskal Liburutegi Nazionalea izan behar zena murriztuta jaio da gorabehera politikoen ondorioz: Euskal Liburutegi (Digitala)rekin aski omen dugu orain. Goazen aztertzerara ea hori posible den.

Euskal Liburutegi ‘Digitala’

Eusko Jaurlaritzak Kultura eta Hizkuntza Politika Sailaren 2022ra arteko lan-ildo nagusiak jasotzen dituen *Kultura Plana 19/22* aurkeztu zuen 2019ko uztailean. Nabarmendutako hurrengo urteetako helburuen artean, *Euskal Liburutegia (euskal kulturaren inguruko liburutegi digitala)* sortzea:

Euskal Liburutegia euskal kultura osorako sarbidea eta biltegi nagusia izango da. Biltegi eta atari digitala izango da, eta liburutegi nazionalaren funtzioa beteko du (hortaz, eLiburutegiaren helburuetatik harago doa; eLiburutegia irakurketa publikoko liburutegi bat da eta ez du euskal kultura ardatz). Berez, Gobernu Kontseiluak onartu du, bere gaurko saioan, bost funtzionario-lanpostu sortzea Euskal Liburutegiaren kudeaketarako.²

‘Euskal Liburutegia (euskal kulturaren liburutegi digitala) eraiki’ izeneko atalean arrazoitzen da Liburutegi Nazionalaren 2007ko proiektua bertan behera utzi izanaren erabakia:

Euskadiko Liburutegi Nazionala 2007ko Euskadiko Liburutegien Legeak arautu zuen. Liburutegi fisikoa aurreikusten zen bertan, funts fisiko eta digitalez hornitua. Funts historiko fisikoak Foru Aldundien Liburutegietan (eta Udaletakoetan) babestuak daudela ikusirik, egingarritasunaz kezkatutik, eta aro digitalean erantzun digitalak eman beharraz konbentziturik, Liburutegi Nazional Digitalaren egitasmoa ari gara lantzen. Hurrengo lau urteetan, definitua, egituratua eta abian jarria behar luke.

Liburutegi Nazionalaren funtzioak beteko dituzenez, Euskal Liburutegiak euskaldunek sortutakoa, euskaraz sortutakoa, Euskadin ekoizitakoa eta euskal gaien inguruan sortutakoa jasoko luke. Literaturan, liburutetan, baina baita ere zineman, musikan, argazkietan, irudietan, etc. Alegia, euskal kultura osoaren bilgune eta bideratzaile bilakatuko da Euskal Liburutegia. Horregatik esaten diogu euskal kulturaren liburutegi edo atari digitala.

Gordailu eta atari digitala izango denez, eta Liburutegi Nazionalaren funtzioa duenez, sistema oso baten erpina izango da, sistemaren bateratasuna, egokitasuna eta eskuragarritasuna bermatuko dituena. Ordenatzea, partekatzea eta nazioartekotzea dira Euskal Liburutegiaren xede nagusiak.

Euskal Liburutegiak jauzi nabarmena suposatuko du euskal kulturaren babesari, eskuragarritasunari eta ikusgarritasunari dago-kionean, bai eta Euskadiko Agenda Digitalean ere.

Harridurak jota, behin eta berriz irakurri dugu ondoko esaldia: *Liburutegi Nazional Digitalaren egitasmoa ari gara lantzen. Hurrengo lau urteetan, definitua, egituratua eta abian jarria behar luke.*

Ordena logikoa ez da alderantzizkoa? Lehenengo definitu eta ondoren ikusi ea posible ote den digitalki burutzea? Funts historiko fisikoak euren liburutegietan babestuta egongo direla sinets dezakegu, baina Liburutegi Nazionalaren egitekoa harago doa (irakurri berriro Euskadiko Liburutegiaren 2007ko proiektuari buruzkoa). Zergatik egingarritasunaren kezka, zergatik 2007an egingarria zena jadanik ezin da egin? Liburutegietako profesionalak kontsultatuak izan dira

erabaki hori hartzeko? Erabakia oinarrizten duen txostenik ba al dago?

Sei funtzionario lanpostu aurreikusi dira (hiru dokumentalista, bi informatikari eta administrari bat), eta bulegoa, Larkuan bertan. Munduko kasu bakarra izango da Liburutegi Nazionalaren lan eskerga, helburuak eta erronkak gidaritze duen liburutegirik gabe planteatzen duena. Ondare digitalarekin zerikusia duenak berebiziko garrantzia du gaur egun, baina ikusi dugu Liburutegi Nazionalaren egitekoa ez dela horretara mugatzen (horiek bi eginkizun besterik ez ziren 2007ko proiektuan, bi eginkizun hamaika eginkizunen artean).

Alde batetik, biblioteca digitalak biblioteca nagusi edo nazionalen atalak izan ohi dira, hainbat erakunderen arteko elkarlanean sortuak kasu batzuetan, baina biblioteca nagusi baten gidaritzapean. Digitalak izateak ez du horien egitekoa errazten; aitzitik, arazo tekniko konplexuak konpondu behar dituzte.

EAEko liburutegi garrantzitsuenek sortu eta argitaratu dituzte jadanik beren gordailu digitalak, zein baino zein aberatsago, sarbide irekiarekin. Adibide gisa, Gipuzkoan, KMK Liburutegi Digitala dugu eta 'dokuMETA' (Gipuzkoako Foru Aldundiko Biltegi Digitala).³ Bizkaian, 'Lau Haizeetara', Bizkaiko Foru Liburutegiko Biltegi Digitala.⁴ Araban, Sancho el Sabio Fundazioak euskal kulturari buruzko funts digitalen gordetegia den 'EMDa, Euskal Memoria Digitala'.⁵

Ipar Euskal Herriari dagokionez, Bilketa.eus proiektua garatzen ari dira hainbat erakunde elkarlanean. Helburua da Ipar Euskal Herriko euskal funtsak modu bateratuan eskaintzea (euskaraz idatzitako guztiak eta euskal gaiak lantzen dituztenak). Informazio mota guztiak jaso nahi dira (edozein formatu, fisikoak eta digitalak batera).

Egitasmoa erakunde hauek bultzatzen dute: Baionako Herria – Baionako Mediateka, Euskal Hirigune Elkargoa, Pirinio Atlantikoetako Departamendua, Akitania Berriko Eskualdea, Frantziako Kultur Ministerioa eta Biblioteca Nazionalea. Funtsak eskaini dituzten erakundeen sarean: herri zein

unibertsitate liburutegiak, artxibategietako zein Apezpikutegiko liburutegiak, Iker dokumentazio zentroa, Ikas Euskal Pedagogia Zerbitzua, Euskal Museoa...

Nire ustez, bereziki azpimarragarriak: euskal funtsen katalogiazorako tresna bateratuak sortzeko erabakia eta Frantziako Liburutegi Nazionalaren (BnF) eta Baionako Mediatekaren arteko elkarlanari esker abian jarri den digitalizazio egitasmoa. Etorkizunean Frantziako Biblioteka Nazionalean dauden euskal funtsak jasoko dira (8.000 dokumentu inguru).

Euskal Herriko itzulia amaitzeko, Nafarroa Garaian bertan dugu *Biblioteka Digitala*, *BiNaDi* izenekoak. Nafarroako Gobernuak Liburutegi Zerbitzuaren ekimena da, publikoarentzat eskuragarria 2007 urtetik. Liburutegi digitala osatzen duten izenburuak *Nafarroako Liburutegiko* jatorrizkoetatik eta erkidegoko hainbat erakunde eta liburutegitako aleetatik datoz.

BiNaDi bere objektu digitalak Nafarroako Gobernuaren egitura korporatiboan gordetzea ere bermatzen du eta bere biltegia Hispana edo Europeana bezalako beste liburutegi digitalek biltzeko aukera ematen du. Aldi berean, eduki digitaletarako sarbide unibertsala errazten du, jatorrizko lanak kontsultatzeko beharra murrizten du eta Nafarroako ondare bibliografikoa zaintzen laguntzen du.⁶ (Itzulpena da, ez baitut lortu euskaraz kontsultatzerik)

Nafarroako Liburutegia, Nafarroako Gobernuaren Liburutegi Zerbitzuaren menpekoa, Nafarroako Liburutegi eta Filmotekaren eraikinean dago; Nafarroako 2012 Planaren esparruan sustatu zen eta *2011ko martxoaren 1ean* ireki zen jendearentzat.

Nafarroako liburutegi sistema arautzen duen 32/2002 Foru Legearen 16. artikuluaekin bat etorriz, Nafarroako Liburutegia Nafarroako liburutegi publikoen sistemako liburutegi nagusia da eta Foru Komunitateko ondare bibliografikoaren arduradun nagusia, Nafarroako Lege Gordailuko kontserbazio zentroa baita.⁷ (Itzulpena da)

Euskal Autonomia Erkidegora itzuliz, Irakurketa Publikoko Zerbitzuak (Euskadiko Liburutegi Sistema izenekoak) EAEko liburutegien planifikazioaz ere arduratzen jarraitu

beharko du, koordinazioan oinarrituz, Liburutegi Nagusirik gabe? Honela zegoen jasota 1990eko Ondare Legean (7/1990 Legea, uztailearen 3koa, Euskal Kultur Ondareari buruzkoa):

Nazio mailako Liburutegi Zerbitzua lanean jartzeko, Eusko Jaurlaritzak berarizko tegia sortuko du, eta horren eraepindea [sic] Eusko Jaurlaritzaren Kultura eta Turismo-Sailaren menpe egongo da.⁸

Hogeita hamar urte pasa dira ordudunik eta, helburu batzuei begirako koordinazioa lortu duen arren, 'liburutegi sistema' izateko asko falta zaio oraindik. Informatikoki egin daitekeen guztia informatikara mugatuta egongo da. Eta gonorazko proiektu batek teknologia baino askoz gehiago behar du Liburutegi Nazionalaren funtzioak beteko baditu. Hala ere, horrela planteatzen da *Kultura Plana 19/22*-an ere. 2007ko Liburutegien Legea garatzeko konpromisoa adierazten da (6.1.4), baina 2007ko legean aurreikusten zen Liburutegi Nagusirik gabe. Salbuespena izango da Espainiako Estatuan.⁹

Zenbat denbora beharko dugu euskal bibliografia gune bakarrean kontsultatu ahal izateko? Gaur egun hainbat iturri arakatu beharko genituzke: Bizkaiko Foru Liburutegiaren webgunean den Jon Bilbaoren *Eusko Bibliographia*,¹⁰ Jakinen Torrealdairen *XX. eta XXI. mendeko euskal liburuaren katalogoa*,¹¹ Eusko Jaurlaritzaren katalogo kolektiborentzat (*Euskadiko Liburutegien Bilgunea*-n,¹² adibidez), Nafarroa Garaiko eta Iparraldeko liburutegien beste katalogoak...

Orain 20 urte, JAKIN aldizkariak zenbaki monografikoa eskaini zion Liburutegi Nazionalari (JAKIN 118, 2000ko maiatza-ekaina). '*Iritzi bilketa: Euskal Liburutegi Nazionala*' artikuluan, lau adituren erantzunak jaso zituen Jon Bilbaoren *Eusko Bibliographia* lanari buruz: «Berpiztea merezi al du? Nork? Nola?». ¹³

Zenbat denbora beharko dugu euskal bibliografia gune bakarrean kontsultatu ahal izateko? Gaur egun hainbat iturri arakatu beharko genituzke

Laurak (J. Agirreazkuenaga, H. Knörr, L. Mees, A. Urrutia) bat zetozen bibliografia ateratzearen helburu estrategikoari dagokionez eta baita, ñabardura batzuekin, ardura har zezakeen erakundea aipatzeko orduan: Eusko Ikaskuntza. Agirreazkuenagak hainbat instituzioren kontsorzioa aipatzen zuen Eusko Ikaskuntzaren ardurapean, Meesek arlokako antolaketa (Eusko Ikaskuntzaren sailen bidez), eta Urrutiak Eusko Ikaskuntza, Azkue Biblioteka edo espreski sortutako erakunde berri bat. Azkenik, Knörrek Eusko Ikaskuntza gomendatzen zuen bai bibliografiaren bai biblioteka nagusiaren ardura hartzeko.

Hogei urteren ondoren, ederki legoke gogoeta hori berri-tzea gaur egungo ikuspegitik.

Euskal Liburutegi Digitalaren konpromisoak eta ekimenak

2019an aurkeztu zen Kultura Planera itzuliz,¹⁴ onartu behar dugu biblioteken gaiarekin lotutako konpromiso eta ekimenen garrantzia. Anbizio handiko plana da, hona hemen konpromiso batzuk nola datozen adierazita:

4. Kultura gizarteratzeko sistema publikoetan bi sare dira nagusi: liburutegien sarea eta antzokien sarea. Oro har, udalen ardurapekoak dira. Erakundeen arteko lankidetzak eskatzen dute sareok. Jaurlaritzaren zeregin nagusia horien arteko koordinazioa suspertzea da, sarearen ehuna indartzea.

Irakurketa Publikoko Liburutegien Sarea bateratzea lortu ostean, orain sare hori zabaltzen jarraitzea dugu helburu. Udalen ardurapeko liburutegi guztiak daude dagoeneko Sarean; Foru Aldundien ardurapekoak eta liburutegi espezializatuak Sarean lan egitera ekartzea da hurrengo urteetarako xedea. [...]

7. Euskal Kulturaren Liburutegi Digitala eraikitzea eta abian jartzea da hurrengo konpromisoa. Euskal kultura osoaren gordailu eta topagune izatea du xede: literaturatik hasiko da, berehala bereganatuko ditu zinema eta musika eta, azkenean, euskal kulturarako gordailu eta atari nagusi bilakatuko da. Erabiltzailea izango du ardatz, eta erabilgarritasuna, beraz, balore nagusi.

Euskal kultura osoaren gordailu eta atari digitala izatea du xede euskal Kulturaren Liburutegi Digitalak. Literatura, doku-

mentu idatziak, argazkiak, irudiak, arte lanak, ikus-entzunezkoak eta musika bilduko ditu, lotuko ditu eta erabiltzaileen eskura jarriko ditu.

Azken urte luzeetan kulturaren alorrean erakunde eta eragile guztien artean garatutako digitalizatzeko politikei dimentsio berri bat emango die Euskal Liburutegiak: metadatoak egoki erabiliz, funts guztien arteko loturak eskainiko ditu, dimentsio europarra emanez, gainera (Europeanan integratuz).

Ordenatzea eta partekatzea dira Euskal Liburutegiaren eragin nagusiak. Ondare digital eta digitalizatuan orain arteko lan ildo guztien bateratasuna bilatuko du, metadatoak bateratuz, funtsa guztien elkar-eragina bermatuz.¹⁵

Helburu txalagarriak, dudarik gabe. Baina teoriatik praktikara jauzi handia egon daiteke, eta arazo ugari. Arazo horietako bat da gaur egungo *Katalogo Bateratuaren egitasmoak* ezin dituela mota guztietako edukiak integratu (ahozkoa, edota materiagabea), datu bibliografikoak jasotzeko soilik prestatuta baitago. Edukiak eskaini ditzakeen liburutegiak, jatorrizko erakundeak, ez du lan karga erantsirik izan behar bere datuak Liburutegi Digital kooperatiboari emateko orduan (gaur egun ez da horrela) eta bermatuta izan behar du bere presentzia sarean. Hizkuntzari dagokionez, *euskaraz eta gaztelaniaz katalogatzeko tresna teknologikoak garatzeko plana premiazkoa da: sare publikotik kanpo dauden liburutegiek teknologia elebakarrak dituzte (interfazea eleanitza izateak ez du katalogazio elebiduna bermatzen)*. Egile eskubideen gaia kontenplaturik eta konponduta egotea beharrezkoa da. Zerrenda luza daiteke.

Euskal Herria bere osotasunean harturik, euskal ondare digitalaren EAE gaindiko egitasmoak bultzatzea ezinbestekoa da. Laburtuz, esan dezakegu lidergo eraginkor batek baliabide onak behar dituela, eta ez dela inprobisatzen. Horrekin ez dugu esan nahi azken urteetan ez denik nabarmentzeko moduko lorpenik egon. Horren adibide dugu *Liburubila*¹⁶ egitasmoa.

Egitasmo horren (eta artikulu honetan aipaturiko Iparraldeko zein Artiumeko egitasmoen) berri izan genuen iaz, 2019ko maiatzeko Xenpelar Dokumentazio Jardunaldietan askotariko

iturriak biltzen dituzten datu-baseak bilaketa bakarrean eskaintzen dituzten esperientziak aurkeztu baitziren.¹⁷

Liburubilak bi helburu nagusi ditu: ondarea herritarren esku jartzea eta EAeko liburutegien arteko sarearen identitate indartzea, etorkizunean liburutegi gehiago integratuz. Bilatzaile bakarraren bidez lau datu-base kontsulta daitezke:

- Katalogo Bateratua (2004): Absysnet softwarearen bidez osatutako katalogo kolektiboa. EAeko udal liburutegiak eta sarean sartu diren bestelako liburutegien OPAC zerbitzua. MARC21 formatua erabiltzen du.
- Liburuklik (2008):¹⁸ Irakurketa Publikoko Sarea kide diren liburutegien eta beste liburutegi edo erakunde batzuen elkarlaneko proiektua. DSpace softwarearekin garatuta.

Eduki digitalak eta tresna komunak garatzeko, lurralde-aniztasuna duten batzorde eta langileak ardazteko eta egitura nagusi bati gorde eta jendarteratzea dagozkion material fisikoak edukitzeko, nahitaez eraikin fisiko zentral bat behar da

Dublin Core metadatuak erabiltzen ditu. Digitalizatutako ondare bibliografikoa biltzen du: liburuak, euskal prentsa historikoa, inkunableak, aldizkari bildumak, argazkiak, eskuizkribuak edo partiturak. Gaur egun 11.000 dokumentu baino gehiago dituen gordailua da, eta 2.500.000 orrialde baino gehiago ditu digitalizata. Parte hartzen duten hemezortzi erakundearen artean ditugu: Arabako Foru Aldundia (1.292 dokumentu), Eresbil (418), Eusko Jaurlaritza (262),

Eusko Legebiltzarra (1.241), Loiolako Santutegia (755), Ondarenet (2.705), Sancho el Sabio Fundazioa (1.775), Gasteizko Elizbarrutiko Seminarioko Biblioteka (1.834), Bizkaiko Foru Liburutegia (54) eta hainbat udal liburutegi.

- eLiburutegia (2014): Sareko erabiltzaileentzat eskainitako liburu digitalen mailegu zerbitzua. MARCXML edo Dublin Core XML formatuak darabiltza.

- E-film (2018): Sareko erabiltzaileentzat eskainitako film digitalen mailegu zerbitzua. Ez darabil liburutegietako formatu estandarrik.

Esan bezala, aurrekoak lorpen txalogarriak dira. Hala ere, ohartarazi behar dugu, eduki digitalak eta tresna komunak garatzeko, lurralde-aniztasuna duten batzorde eta langileak ardazteko eta egitura nagusi bati gorde eta jendarteratzea dagozkion material fisikoak edukitzeko, nahitaez eraikin fisiko zentral bat behar dela. Digitalizazioak eta 'onlinetasunak' ez du behar hori ezabatzen inolaz ere. Euskal lurralde-egitura ezberdinetako kideek 'denona' sentituko duten eraikin eta entitate neutroak eta bateratzaileak behar dituzte.

xxi. mendeko biblioteken paradigma aldaketa

Literatura profesionalean kontsultatutako espezialistak ados daude esatean paradigma aldaketa baten aurrean gaudela liburutegien eta antzeko erakundeen munduan. Liburutegi fisikoek, gaur egun pentsatuta dauden moduan, formatu guztiak integratzen dituzte (testua, soinua, irudia) eta birtualak dira, edozein lekutatik sar daiteke kontsultatzeko. Liburutegira bertaraten den erabiltzaileari teknologiarako sarbidea ere eskaintzen diote.

Arantza Mariskal Donostiako Tabakalerako Ubik liburutegiko zuzendariak ondokoa zioen 2015eko hitzaldi batean (Mariskal 2015; itzulpena nirea da):

Gaur egun 'katalogazio areagotuz' hitz egiten dugu, erreferentzia bibliografikoez gain, eduki osagarriez gain, erreferentziak testuinguruan jartzeko aukera ematen baitu (ebaluazioak, laburpenak...), eta edukietarako sarbide zuzena eskaintzen.

'Liburutegi digitalez' ere hitz egiten da, eta horrek ez du esan nahi liburutegi fisikoak desagertu behar direnik, baizik eta baimendu behar dutela:

- Onlineko irisgarritasuna [...].
- Bilduma analogikoen digitalizazioa, horien erabilera zabalteko informazioaren gizartean.

- Kontserbazioa eta biltegiatzea, etorkizuneko belaunaldiek material digitalera sarbidea izan dezaten eta eduki prezia-tuen galera ekidin dadin.

Ikusgarritasuna helburu gisa hartzen da, hau da, erakunde batek ikusgarritasuna lortu nahi duenean, bere helburuak bermee-kin lortzeko aukera ematen duten mekanismoak jarri behar ditu.

Ildo horri jarraituz, Artiumeko liburutegia¹⁹ nabarmentzen da EAEko liburutegi berezituen artean, duen kalitateagatik eta etengabe eguneratzeko ahaleginagatik. Bere erreferentziak Finna sarea²⁰ eta Australiako Liburutegi Nazionala dira.²¹

Finna egitasmoa Finlandiako liburutegi, museo eta artxi-boetako datu-base eta katalogoak modu bateratuan eskain-tzen dituen sarea da. Eduki hornitzaileek beren webguneak dituzte, bilaketa zerbitzu nazional horretaz gain. Egungo partaideak: 11 artxibategi, 73 biblioteka (horien artean, Bi-blioteka eta Artxibo Nazionalak), 60 museo...

Kontsulta bakarraren bidez, erakunde horietan guztietan dagoen informazioa jasotzen da, edozein delarik ere euska-rria. Proba egin nuen ‘Shakespeare’ edo ‘Cervantes’ jarrita, eta milaka erregistro itzuli zizkidan, normala denez. Sor-presa ‘basque’ galdegaiarekin hartu nuen: 804 liburu, 192 soinu-dokumentu, 133 artikulua, 83 musika-dokumentu, 46 tesi, zortzi irudi, lau bideo, bi mapa, artelan bat eta... sei ob-jektu fisiko. Museoko objektu fisiko horien artean: bi txapel (ez naiz txantxetan ari).

Sistema horren eragileetako bat Finlandiako Liburutegi Nazionala²² da, Helsinkin kokatua. *Turku Akademy* izena-rekin sortua 1640an, herrialdeko liburutegi akademikorik zaharrena eta handiena da. Ikerketa liburutegirik garrantzi-tsuena da, eta, ikuspegi administratibotik, Helsinkiko Uni-bertsitatearen parte (2006ko abuztuaren 1era arte *Helsinki Unibertsitateko Liburutegia* izenez ezagutzen zen).

Finlandiako ondare bibliografikoa gordetzen du, eta he-rritar guztiek eska dezakete Liburutegiko erabiltzaile txar-tela, bildumaren zati handi bat maileguan hartzeko. Hain-bat eraikinek hartzen dute Liburutegia, zaharrena 1844an

diseinatua da. Eraikin hori 2013-2015 urteen artean berritu da azkeneko aldiz.²³

Wikipediaren arabera, bilduma gehiena *Kirjaluo* izeneko soto erraldoi batean gordeta dago (finlandieraz, liburuen haitzuloa). Liburutegiaren eraikin azpian dagoen 57.000 metro kubiko baino gehiagoko bunker bat da, haitz bizidunetik aterea, lurraren azpian hemezortzi metrora.²⁴

Azken ohartxoa: Finlandia demografikoki ez da Alemania edo Frantziaren tamainakoa, inola ere ez. Euskal Herria halako bi da, besterik ez.

Konklusioa

Euskal bibliografia eta bibliotekaren lehen eskariak xx. mendearen hasieratik izan zirela azaldu digu Torrealdaik bere hitzaldiaren hasieran. Laster betetzekoa zen mendeurrenaren talaiatik, etorkizunari begirako proiektuen ametsa aipatuz amaitu zuen hitzaldia. Bibliografia eta biblioteka, «txanpon beraren bi aurpegiak bailiran» (Torrealdai 2009: 33):

- *Bibliografia, bibliografiagune bat eta bakarrarekin*, gaur egungo mundu globalizatuan are beharrezkoagoa dena, gure kultura ikusgai izango bada gainerako kulturen artean. Bibliografiagune horrek bi esparru jorratuko lituzke: euskararen bibliografia eta euskal intelligentsiaren inbentarioa (Euskal Herriko autoreek garai eta hizkuntza guztietan ekoitziaren bilketa sistematikoa).
- *Euskal Herri osoko Biblioteka*, 1918ko eredu inspirazio gisa hartuz erakundeek sortutako organismo autonomoa izan daitekeena, Euskaltzaindia edo Eusko Ikaskuntza bezala. Arreta berezia merezi du ondoren datorrena, adi:

Biblioteka modernoa hibridoa ikusten dut nire ametsean. *Edukietan hirukoitza: analogikoa, digitala, birtuala, hots, liburua euskarri guztietan hartuko duena. Eta izaeran, fisikoa eta hormarik gabea aldi berean*. Bertatik bertara zerbitzua emango duena eta urrutikoei ere bai.

Pizkundeko gogoari teknologia txertaturik sor daiteke Euskal Gutenberg egitasmoa. (*Ibid.*: 34)

Ez dut besterik esateko, ezpada literatura profesionalean arakatua bat datorrela Torrealdaik adierazitakoarekin. Biblioteka Nazionalaren aldarria, Euskal Herriko kulturaren transmi-

Biblioteka Nazionalaren aldarria, Euskal Herriko kulturaren transmisioaren bermea, gure kulturaren gordailua ez ezik kultura horren ikurra munduaren aurrean, premiazkoa dugu gaur egun ere

sioaren bermea, gure kulturaren gordailua ez ezik kultura horren ikurra munduaren aurrean, premiazkoa dugu gaur egun ere.

Antolaketari dagokionez, ereduak deszentralizatu izan beharko luke, Euskal Herriko Liburutegi Nagusien koordinazioan oinarrituz. Liburutegi bana esparru administratibo bakoitzeko (Euskal Autonomia Erkidegoa, Nafarroako Foru Erkidegoa, Iparraldeari

dagokiona), eta hiruren koordinazioaz arduratzeko, euskararen herri osoa hartzen duen erakundea: Eusko Ikaskuntza edo Euskaltzaindia. Baina deszentralizatu izateak ez du esan nahi existituko ez denik; borondate politikoa da gakoa, baliabideak eskaintzea. Beraz, esperantzari leku egin eta begira dezagun Torrealdaik seinalatzen digun leiho horretatik: hor dugu Helsinki, hortxe Finlandiako Biblioteka Nazionalaren eredia. 🌸

Oharrak

1. www.jakin.eus/liburu-behatokia
2. www.euskadi.eus/albistea/2019/eusko-jaurларitzak-kultura-eta-hiz-kuntza-politika-sailaren-2022ra-arteko-lan-ildo-nagusiak-jasotzen-dituen-kultura-plana-19-22-aurkeztu-du-gobernu-bilera-2019-07-30/web01-a2libzer/eu
3. www.dokumeta.eus
4. <http://liburutegibiltegi.bizkaia.eus>
5. www.euskalmemoriadigitala.eus
6. www.navarra.es/home_es/Temas/Turismo+ocio+y+cultura/Biblioteca/Biblioteca+y+Filmoteca+de+Navarra/Biblioteca+Navarra+Digital/binadi.htm
7. www.navarra.es/home_es/Temas/Turismo+ocio+y+cultura/Biblioteca/Biblioteca+y+Filmoteca+de+Navarra/Presentacion.htm?NRMODE=Published
8. www.euskadi.eus/contenidos/informacion/eaeko_ondare_legeria/eu_def/adjuntos/9002387a.pdf
9. https://boe.es/legislacion/codigos/codigo.php?id=134_Codigo_de_Legislacion_Bibliotecaria_Autonomica&modo=1
10. http://bibliotecaforal.bizkaia.eus:81/search*baq
11. www.jakin.eus/liburu-behatokia/xx-eta-xxi-mendeko-liburuen-katalogoa
12. <https://web.araba.eus/eu/kultura-etxea/bilgunea>
13. www.jakin.eus/aldizkaria/artikulua/iritzi-bilketa-euskal-liburutegi-nazionala-/3471
14. www.euskadi.eus/contenidos/plan_departamental/50_plandep_xi_leg/eu_def/kultura%20plana%202019-2022.pdf
15. www.euskadi.eus/albistea/2019/eusko-jaurларitzak-kultura-eta-hiz-kuntza-politika-sailaren-2022ra-arteko-lan-ildo-nagusiak-jasotzen-dituen-kultura-plana-19-22-aurkeztu-du-gobernu-bilera-2019-07-30/web01-a2libzer/eu
16. www.liburubila.euskadi.eus
17. Aurkeztutako esperientziak: Liburubila, online baliabideak eta maileru sare zabala klik batean (Mikel Aizpuru Eusko Jaurlaritzako Kultura Ondarearen zuzendaria eta Francisca Pulgar Liburutegi Zerbitzuko arduraduna); Artium museoko askotariko ondarea Interneten eskuragarri (Elena Roseras Artiumeko Liburutegi arduraduna); Bilketa.eus, elkarlanaren emaitza euskal ondare bibliografikoan (Marie-Andrée Ouret Baionako Mediatekako Euskal Funtsen Proiektuaren arduraduna); eta Solr bilaketa bateraturako motorea (Aitor Maritxalar, dokumentazioan espezializatutako informatika garatzailea).
18. www.liburuklik.euskadi.eus

19. <https://artium.eus/eu>
20. <https://finna.fi>
21. www.nla.gov.au
22. www.kansalliskirjasto.fi/en
23. www.kansalliskirjasto.fi/en/current/publications#renovation-of-the-national-library-of-finland-in-2013-2015
24. https://es.wikipedia.org/wiki/Biblioteca_Nacional_de_Finlandia

Bibliografia

- Mariskal, Arantza (2015): 'Tabakalera. Del imaginario a la realidad. Prototipando Ubik, biblioteca de creación', in Elena Roseras Carcedo (koord.): *Liderazgo de los servicios de información en el siglo XXI. VII Encuentros de Centros de Documentación de Arte Contemporáneo*, Gasteiz, Artium, 235-284.
- Torrealdai, Joan Mari (2009): *Joan Mari Torrealdai Nabea euskaltzainaren sarrera-hitzaldia: Bibliografiatik Bibliotekara. Esperantzari leihoa*, Bilbo, Euskaltzaindia (www.euskaltzaindia.eus/dok/plazaberri/2009/urria/torrealdai_sarrera.pdf).
- (2011): 'Biblioteka Nazionalaren ametsa', in Teresa Agirreazaldegí (koord.): *Dokumentazioa eta ondare bibliografikoaren komunikazioa / Documentación y comunicación del patrimonio bibliográfico*, Bilbo, EHU, 17-37.